

A „MEGHÍVOTT” HALÁL*

HÓDI SÁNDOR

Nincs tragikusabb jelensége emberi életünknek, mint önnön életünk kioltása. Mégis, évente az emberek milliói törnek életükre, életkorra, nemre, hivatásra és képzettségre való tekintet nélkül, s közülük száz- és százezer szándék végződik halállal. Járványhoz hasonló iszonyatos pusztulás ez. Mit tudunk e temérdek halálos ítéletről, amelyet önmaguk felett mondanak ki és hajtanak végre az emberek?

Nem sokat. Talán nincs is számunkra ismeretlenebb, titokzatosabb — és jelentőségéhez képest elhanyagoltabb — más, létezésünkkel ilyen szorosan összefüggő probléma, mint az öngyilkosság.

Betegség? Lélektani rejtély? Filozófiai probléma? Vagy a társadalmi együttélés patológiás állapotának megnyilvánulása?

Emberi sajátosság, amely az ember létének alapvető kérdéseivel függ össze. Írásos feljegyzések arról tanúskodnak, hogy a történelem folyamán úgyszólván minden korban és társadalomban ismert volt; ám napjaink civilizált társadalmaiban sohasem tapasztalt méreteket ölt. Az áldozatok nagy száma, a súlyos veszteségek anyagi, erkölcsi, érzelmi és tudati következményei, a jelenséget takaró homály miatt nyomasztó kérdéseket vetnek fel.

Kik és miért követnek el öngyilkosságot? Miféle titkot rejt magában az áldozatok személyisége, mi ennek a cselekménynek a tényleges társadalmi háttere?

A nyomasztó kérdések zűrzavaros magyarázatokat szülnek. Ha megpróbálunk eligazodni az öngyilkosság jelenségével kapcsolatos vélemények és állásfoglalások között, a legképtelenebb, egymást kizáró, gyakran végletes hozzáállásokkal és magyarázatokkal találkozunk, amelyek között a tévesen értelmezett, „elszabadult” ösztönöktől, a fajelmélet „természetes szelekció”-jának elvén keresztül a tartalmatlan moralizálásig és a köznapi tudat hamis oknyomozásáig az égvilágon minden megtalálható.

* A Forum Könyvkiadó gondozásában a fenti címen hamarosan megjelenő monográfia bevezetője.

A magyarázatok sokféleségén belül azonban nagyjából két erőteljesebb áramlat különíthető el. Az egyik áramlat szerint az öngyilkosság *egyéni probléma*, amelynek hátterében öröklött hajlamot, pusztító ösztönöket, sajátos bio-pszichikumot, elmebajt, bölcsességet vagy éppen csökkent értelmi képességet tételeznek fel, egyszóval bármit, ami ilyen vagy olyan módon, de individuális adottságokkal magyarázza az öngyilkosságot, vagy fatális személyi sorsként értelmezi ezt. A másik áramlat viszont *társadalmi jelenséget* lát az öngyilkosságban, és kizárólag a különböző társadalmi változásokban — gazdaságtörténeti összefüggésekben, politikai és rendszerváltozásokban, az urbanizáció és településtörténet sajátosságaiiban — és a közvetlenül megmutatkozó társadalmi változók különböző konstellációiban — eltérő vallású, nemzetiségű, életkorú, nemű és családi állapotú emberek összehasonlításával — keresi az öngyilkosság gyakoriságának magyarázatát. Az egyéni élet és személyi tragédia statisztikai adattá vált, s kizárólag csak statisztikai adat voltában játszik szerepet az öngyilkosság megismerésében, magyarázatában.

Az öngyilkosság kutatásának története tulajdonképpen a két áramlat között feszülő kérdés eldöntésének — és e kísérlet eredménytelenségének — a története. A kérdés így hangzik: egyéni vagy társadalmi jelenség-e az öngyilkosság? A kérdésre adott válaszok kezdetben rendkívül élesen polarizálódtak. Az egyik oldalon, Freud nevéhez fűződve, a mélylélektani iskola áll. És ez az iskola — figyelmen kívül hagyva a társadalmi környezetet, amelyben az ember felnő és személyiséggé formálódik — kizárólag az ösztönökben, a személyiség rejtett belső világában keresi az öngyilkosság okát és magyarázatát. Tekintettel arra a körülményre, hogy mindig konkrét individuum követi el ezt a cselekményt és sosem egy egész kollektíva vagy társadalmi réteg lesz öngyilkossá, az öngyilkosság személyiség-lélektani vonatkozásai vitathatatlanok voltak és maradtak. A másik oldalon viszont Durkheim szociológiai szemlélete áll, amely mit sem törődve az öngyilkosok személyiségjegyeivel, konkrét vizsgálatok alapján az öngyilkosság gyakoriságával kapcsolatban olyan összefüggésekre hivatkozik, amelyek kétségtelenné teszik ennek a cselekménynek a társadalmi vonatkozását. Mivel később sem az egyik, sem a másik irányzat — a nagyszámú követők kiterjedt vizsgálatai ellenére — nem jutott előbbre az öngyilkosság lényegének feltárásában, s ugyanakkor vitathatatlan maradt továbbra is mindkét megközelítés jogossága, egyetlen észszerű lehetőség kínálkozott: össze kell „békíteni” e két irányzatot. Ezt a törekvést más megfontolások is alátámasztották.

A lélektan tudományos ismeretanyagának gazdagodásával ugyanis mindinkább tarthatatlanná vált az a szemlélet, amely a személyiséget mereven, a társadalmi környezettől független, kizárólag vagy túlsúlyban biológiai meghatározottságú rendszernek — egységnek — tételezte fel. Kísérleti és közvetlen megfigyelési eredmények egyaránt a társadalmi

környezet — a sajátos kultúra, szociális körülmények, helyi szokások stb. — szerepére és fontosságára hívták fel a figyelmet, rámutatva, hogy a társadalmi környezet döntő mértékben meghatározza a személyiség-fejlődés irányát és lehetőségeit. Ez a szemléletbeli változás a lélektani kutatásokat fokozatosan a szociológia felé orientálta. A közeledést csak segítette az a körülmény, hogy időközben a szociológia is felismerte saját lehetőségeinek korlátait, s éppen a pszichológiától remélt hathatós támogatást az öngyilkosság komplex elméletének kidolgozásához.

A lélektani és a szociológiai irányzat közeledését „bátorította” a tudományos élet rendszertani szemléletében bekövetkezett változás is. A tudományos kutatómunka hagyományos felosztása ugyanis, amely valamikor valóságunk feldarabolásával kedvező feltételeket biztosított a különböző jelenségszférák — valóságtartományok — elmélyült vizsgálatához, idővel ez a széttagolódás, maga után vonva a fogalmak, módszerek és elméletalkotások különbözőségét, roppant megnehezítette s úgyszólván lehetetlenné tette az összetett, több tudományterületet is érintő kérdések tárgyalását. Az egyes tudományágak fogalmi rendszere, módszertana és elméleti alapállása közötti szakadékot kénytelen-kelletlen át kellett valahogyan hidalni, s eme híd szerepének betöltésére jöttek létre az ún. interdiszciplináris tudományágak. Ennek során aztán többek között az öngyilkosság kérdése is ilyen „közti” tudományágak hatáskörébe került, elsősorban is a szociálpszichológia és a szociálpszichiátria jelentős kutatási ágává erősödve. Ez a körülmény jelentős továbblépést jelentett az öngyilkosság kutatása terén, ámde túl optimistának bizonyultak mégis azok a remények, amelyek az újonnan létrejött interdiszciplináris tudományágaktól a kérdés teljes megoldását remélték.

Az öngyilkosság kutatásának széles bázisa alakult ki a modern szociálpszichológiai és szociálpszichiátriai szemléletbe ágyazódva, s egyre inkább a *suicidológia* mint önálló tudományág igényével. A széles körű kutatómunka eredményeként napvilágot látott publikációk azonban arról tanúskodnak, hogy a suicidológia sem tudja kielégíteni a hozzá fűzött reményeket, mert a mennyiségileg ugyan imponáló kutatás nem tudja garantálni az eredmények minőségi változását. Vagyis minden „új” eredmény tulajdonképpen már meglévő ismereteket támaszt alá, vagy kérdőjelez meg, s korántsem annyira az óhajtott egységes szintézis létrejöttének, mint inkább a meglévő ellentmondások és szakadékok elmélyítésének irányába hat. A jelzett tendenciával s az öngyilkosság kutatásának további lehetőségeivel kapcsolatban Kun Miklós az öngyilkosság kérdésével foglalkozó kandidátusi értekezésében a következőket írja: „A suicidium és a suicid kísérlet tanulmányozásának könyvtárnyi irodalmában rögzített eredményei óvatosságra intenek bennünket. Ezt az óvatosságot két vonatkozásban különösen szem előtt kell tartanunk . . .

1. a suicidium ténye csakugyan olyan bonyolult erőknak, hatásoknak, kölcsönhatásoknak complex szövédékből áll elő, hogy tanulmányozása

a vele kapcsolatos ismeretek felhalmozásának egy bizonyos pontjáig ellentmondásos eredményekre vezető folyamat kell, hogy legyen, olyanoknak, hogy napjainkban az egyik eredmény még nem támogatja a másikat, vagy

2. az eddigi kutatások kiindulópontjai, és így eredményei, pozitív vagy negatív módon, úgy hatnak az újabb és újabb kutatásokra, hogy ezek eredményei szükségképpen ellentmondásokba torkollnak.”

Kun Miklóssal egyetérthetünk abban, hogy az öngyilkosság cselekményének komplex jellege bizonyos kutatási szinten szükségszerűen vezet ellentmondásos eredményekhez, még hozzá olyan értelemben, hogy ezek az ellentmondások — egy későbbi, mélyebb szintézis lehetőségét tekintve — távolról sem zárják ki egymást. Csakhogy az öngyilkosság kutatása során felhalmozódott ellentmondások nem csupán a téma különleges bonyolultságával függnek össze. Más oka is van ennek.

Jóllehet az öngyilkosság kutatásának módszerei — már Durkheim eredményesen alkalmazható módszertanához viszonyítva is — sokat fejlődtek és tökéletesedtek, az elméleti bázis szembevető fogyatékoságai lényegében véve máig sem változtak. Mert azzal, hogy a szuicidológia a különböző elméleti előfeltevéseket valló áramlatok értékeléseit, szempontjait, nézeteit elvtelenül összekeveri, még távolról sem teremt magának új elméleti-tudományos bázist. Ellenkezőleg, ha lehet még reménytelenebb helyzetbe kerül a maga *eklekticizmusával*. Az egyértelmű állásfoglalás hiányában hiába a módszertani igényesség, mert elméleti következetlenségektől egyszerűen nem remélhető nagy horderejű áttörés az öngyilkosság jelenségének értelmezésében, mint ahogy az eddig elért eredmények szelekciója és szintézise sem valósítható meg.

És a kérdés továbbra is nyitva: egyéni vagy társadalmi jelenség az öngyilkosság?

A maga mindent összebékíteni akarásával a szuicidológia erre a kérdésre másként nem is válaszolhat, csak úgy, hogy: egyéni, de összefüggésben áll a társadalmi környezettel; társadalmi, de összefüggésben áll a személyiség sajátosságaival. Ebből fakadóan a szuicidológia mai célkitűzése: feltárni azokat a személyiség-sajátosságokat, valamint azokat a közvetlenül megragadható társadalmi-környezeti faktorokat, amelyek egyaránt szerepet játszanak az öngyilkosság gyakoriságában és feltehetően ennek kiváltásában. És ez bizonyos értelemben helyes célkitűzés is, hiszen a gyarapodó ismeretek előbb-utóbb hozzásegítenek bennünket az öngyilkosság által veszélyeztetett körzetek, társadalmi rétegek feltérképezéséhez, valamint az öngyilkossági hajlamot magukban hordozó személyek kiszűréséhez. Bármily szerény mértékben valósuljon is meg ez, gyakorlati szempontból óriási jelentőségű lenne, hiszen elvileg adna volna a *közvetlen megelőzés* lehetősége. Csakhogy az öngyilkossággal összefüggésbe hozható személyi sajátosságok és környezeti faktorok, élethelyzetek, körülmények ismerete önmagában véve még egyáltalán nem

jelentené az öngyilkosság mélyebb összefüggéseinek — lényegének — megértését is. A tényleges megelőzés, vagyis az öngyilkosság hajlamát, veszélyét érlelő társadalmi feltételek, személyi léthelyzetek kialakulásának megelőzése, elhárítása érdekében semmit sem tehetnénk, hiszen éppen lényegét nem ismernénk a nem kívánt feltételegyüttesnek.

Az a sajátos körülmény, hogy az öngyilkosság jelenségének vitathatatlanok mind személyi, mind társadalmi vonatkozásai, egyben ki is jelöli e jelenség mélyebb összefüggései megértésének lehetséges és járható útját. Ez az út pedig szükségszerűen a *személyiség* és a *társadalom* viszonyának megismerésén, megértésén és adekvát értelmezésén keresztül vezet. E két jelenségszféra *viszonyának*, más szóval, az emberi lét társadalmi és személyi aspektusának elméleti tisztánlátása kulcsfontosságú követelmény az öngyilkosság rejtett összefüggéseinek — voltaképpen lényegének — feltárásában. Márpedig mind a szociológiai és lélektani, mind a szociálpszichológiai és személyiség-lélektani jellegű öngyilkosság-kutatásoknak éppen ez a legjellemzőbb fogyatéksége. Ez az elméleti fogyatéksőség határozza meg alapvető tévedéseiket, ebből fakadnak az empirikus adatok értelmezésében a feloldhatatlannak látszó ellentmondások, mint ahogy ez jelenti az elméleti-tudományos kutatómunkában való továbblépés legfőbb akadályát is.

A személyiség és a társadalom műbenlétének, s e két szféra egymáshatásának megítélésében tapasztalható bizonytalanságok és ellentmondások bizonyos értelemben szükségszerűen vannak jelen az öngyilkosság irodalmában. Mert sokkal többről van itt szó, mint pusztán az öngyilkossággal foglalkozó kutatások sikertelenségének elméleti zsákutcájáról. A társadalomtudományok ideológikus funkciójából származó terhes örökség neheezül e kutatásokra, az az örökség, amely elméleti előfeltevésként ragaszkodik az *ember társadalmiságának* hamis elméleti-tudományos magyarázatához.

Tulajdonképpen az „egyén-környezet” dichotómiájáról van szó, arról a személyiségpszichológiában és szociálpszichológiában mélyen gyökeret eresztett felfogásról, amely *személyiségben* és *társadalomban* két *különmű entitást*, egymással *szembe helyezhető ontikus tartalmat* lát. Ebben az elméleti felfogásban mindenkor *vagy* individuumról *vagy* szociális környezetről lehet csak szó, illetve ezeknek az önálló lényegiséggel felruházott absztrakcióknak az egymáshoz képest *külsődleges*, dologi kapcsolatáról. Ebben a gondolatkörben fel sem merülhet, hogy személyiség és társadalom, individuum és szociális környezet ugyanazon létviszonyok eltérő megnyilvánulási formáinak absztrakciója csupán, hogy tehát az emberi élet a maga személyességében csak a társadalmi lét sajátosságait hordozhatja magában.

Az „egyén-környezet” bornírt, tudománytalan dichotómiája áthidalhatatlan szakadékot és az ontológiailag egységes és megbonthatatlan emberi lét sajátosan eltérő jelenségszférái közé. Ezáltal az individuális

megnyilvánulások, mint társadalmi sajátosságok, tulajdonképpen értelmezhetetlenné válnak, hiszen maga az individualitás is elveszti társadalmiságát. És ebben rejlik az öngyilkosság elméleti megközelítésének — a titok megfejtésének — akadálya.

Hogy az „egyén-környezet” dichotómiája ténylegesen mekkora akadályt is jelent az öngyilkosság megértésének útjában, az talán csak akkor válik a maga teljességében számunkra nyilvánvalóvá, ha a személyiség- és szociálpszichológia eme tévedésében felismerjük a tévedés *valóság-alapját*. Merthogy a személyiség- és szociálpszichológia azzal, hogy ragaszkodik az „egyén-környezet” kettősségéhez és különvalóságához, nem valami légből kapott valótlanságot állít. Az „egyén-környezet” kategóriapár ugyanis bizonyos értelemben létező valóság, megfelel a társadalmi lét és személyes boldogulás valóságos viszonyának, annak az ember számára paradox léthelyzetnek, hogy a modern társadalomban a személyiség saját diszpozíciói áthatolhatatlan világába zárt *individualitássá*, a társadalom pedig vele szemben külső és kényszerítő *környezetté* redukálódik. És pontosan ebben a paradox léthelyzetben és az ember számára sok esetben feloldhatatlanná váló szituációkban rejlik az öngyilkosság magyarázata.

A személyiség- és szociálpszichológia tehetetlensége abból fakad, hogy az „egyén-környezet” közvetlenül érzékelhető és metodológiailag elfogadott viszonyát tovább nem elemezhető *adottságként*, *törvényszerűségként*, *természetes állapotként* kezeli. Így, amikor szenvedélyes elkötelezettséggel keresi a társadalmi lét vagy az individuális életvitel patológiás megnyilvánulásainak hátterét és okát, hogy úgymond segítsen és könnyítsen az ember életén, tulajdonképpen pontosan ennek ellenében hat: a tényleges léte problémák alapjának gyárt — előfeltevéseivel és metodológiájával, a kutatások későbbi eredményei által már — lerombolhatatlan ideológiát.

Számunkra mindebből adódik egy további tanulság. Mégpedig az, hogy a társadalomtudományok alkalmazásuk során nehezen bírálhatják saját meghatározottságaik társadalmi alapját, vagy ha úgy tetszik, a személyiség- és szociálpszichológia (s velük még egy sereg tudományág) tehetetlensége éppoly szimptomatikus értékű és jelentőségű, mint maga az öngyilkosság. Illúzió lenne azt hinnünk, hogy az „egyén-környezet” dichotómiájának meghaladásához elég az „igazság” belátása, vagy a „tények” tudományos *igényű* tisztázása, hiszen maguk a tudományos *igények* is mindenkor ideológiai előfeltevéseket racionalizálnak.

Az emberi lét személyi és társadalmi aspektusának, vagyis a személyiség és a társadalom *viszonyának* kérdésében alapvető világnézeti állásfoglalások fogalmazódnak meg. S e téren, tudjuk, a harc kíméletlen. Mi sem természetesebb tehát, mint hogy az „örök természettel” felruházott — valójában a társadalmi lét aktualitásától megfosztott — ember idealista fikciója elméleti előfeltevésként ott van az öngyilkosságokkal fog-

lalkozó polgári kutatásokban. Hiszen ezek a kutatások, lévén szerves részei a társadalomtudományi gondolkodásnak, nemigen kerültek abba a helyzetbe, hogy felülvizsgálják tudományosságuk társadalomontológiai alapját. Enélkül viszont megkerülhetetlenül adott az „egyén-környezet” dichotómiája, amely szükségszerűen vezet az ellentmondások feloldhatatlan sorozatához.

Mindezt szem előtt kell tartanunk, ha az öngyilkosság kutatásának konkrét gyakorlatára gondolunk. Intenzív kutatások ott folynak, ahol a terhes idealista örökségét nem küzdötte le a tudományos gondolkodás. Ott viszont, ahol az adekvát eszmei alapállás már pusztán a társadalmi rendszer lényegéből kifolyólag is adva volna, alig vállalkoznak érdemleges kutatásra. A nyugati publikációk számarányához viszonyítva a szocialista országokban elenyészően kevés közlemény lát napvilágot az öngyilkosság témaköréből. Ráadásul ezek a szórványos publikációk is úgyszólván csak az öngyilkossági statisztikák elemzésére vagy a nyugati eredmények ismertetésére korlátozódnak, a kérdés elméleti — társadalomontológiai — feszegetésére alig vállalkoznak.

Megvan persze ennek is a maga magyarázata. A marxizmus részéről elvileg ugyan adott az „egyén-környezet” dichotómiájának meghaladása, a személyi és társadalmi problémák adekvát értelmezésének filozófiai és tudományos alapja, csak hogy ez az elvi lehetőség a gyakorlatban sajnálatos módon sokszor mégis kihasználatlan marad. Kihasználatlan marad minden olyan esetben, ha a marxizmust a meglévő gyakorlati viszonyokhoz „igazítják”, ha a fennálló viszonyokat „igazoló” ideológiára korlátozzák. Ilyen esetekben a jelzett dichotómia meghaladási kísérlete is sajátosan ideologikus marad, mégpedig leggyakoribb formáját tekintve úgy, hogy nem veszünk tudomást a személyiség és a társadalom valóságosan fennálló torz, elidegenedett és elembertelenedett viszonyáról, illetve azt, a meglévő társadalmi létforma ideologikus védelme érdekében, már mintegy megoldottnak, meghaladottnak nyilvánítjuk. Felesleges volna magyaráznunk, hogy az ilyen helyzet hogyan és miként állítja súlyos dilemmák elé a kérdéskör kutatóját.

Részben ez a magyarázata annak, miért tekintik sokan „kényes kérdésnek” az öngyilkosságot. És hogy a téma „kényes” voltának van némi reális alapja, hogy tehát nem csupán a kutatók keresnek így felmentést a maguk számára, arról meggyőzhet bennünket az a sajnálatos tényállás, hogy néhol adminisztratív eszközökkel törölték az öngyilkosságot a létező — és vizsgálatra jogosult — emberi problémák sorából.

Lehetetlen az öngyilkosság vizsgálatáról, a vizsgálatok eredményeiről és a kérdéskör kutatásának további lehetőségeiről beszélnünk, anélkül, hogy az elmondottakkal tisztában ne volnánk. Látnunk és tudnunk kell azt, hogy voltak és máig is hatnak azok a bizonytalanságok, amelyek fékeztek nemcsak az öngyilkosság kutatását, de a marxizmus konkrét

létproblémákra irányuló elemző alkalmazását is, s így közvetve az adekvát társadalomtudományos gondolkodás térhódítását.

A valóság tényeinek tisztelete azonban józanságra int bennünket, szakítanunk kell az ideológiai torzulások örökségeivel. Nemcsak a kiugróan magas öngyilkossági arányszám miatt vagyunk érdekeltek ebben, de a marxizmus szelleme is erre kötelez.

Az öngyilkosság összetett jelenség, vizsgálata több tudományágat is érint. Önmagában egyetlen tudományág sem elégséges ahhoz, hogy e bonyolult jelenség minden összetevőjét megértse és kifejtse. E kérdéskör szövevényes hátterének felgöngyöltéséhez a szociológián és lélektanon kívül szükséges az orvostudomány, a jogtudomány, a néprajz, a filozófia . . . részvétele és segítő közreműködése is. Mindez azt jelenti, hogy az öngyilkosság vizsgálata különböző profilú tudósokból álló kutató-kollektívát igényelne. Mivel sajnos ilyen kutató-kollektíva a „betársulás” lehetőségével nem állt rendelkezésünkre, vállalni kellett az ebből fakadó akadályokat is.

Az öngyilkosság kutatása közel százéves múltra tekint vissza. MorSELLI 1879-ben jelentette meg, Milánóban az öngyilkossággal foglalkozó munkáját. Sorrendben Masaryk követte őt *Az öngyilkosság mint a modern civilizáció szociális tömegjelensége* címen 1881-ben, Bécsben közreadott tanulmányával, majd 1897-ben, Párizsban Durkheim is megjelenteti az öngyilkosságról írott monográfiáját. Tulajdonképpen ezek volnának azok — az immár klasszikussá vált — munkák, amelyek nemcsak megalapozták, de hosszú időre meg is határozták az öngyilkosság kérdésének vizsgálatát.

Az elmúlt évszázad alatt, többnyire a jelzett elődök nyomdokain járva, számos kiváló munka született, amelyek pontosították ismereteinket és az öngyilkosság új vonatkozásaira hívták fel a figyelmet. Tény azonban, hogy minden erőfeszítés ellenére a jelenség lényegéhez úgyszólván semmivel sem jutottunk közelebb. Más szóval, az öngyilkosság éppoly titokzatos maradt, mint volt annak előtte.

Magam tíz évvel ezelőtt kezdtem foglalkozni a témával. Öngyilkossági kísérleteket túlélt fiatalokúak katamnesztikus vizsgálatára vállalkoztam, a keretként adott egyetemi szakdolgozat követelményeihez is igazodva. Nagyobb szabású empirikus kutatásokra 1971-ben került sor, még erősen a szociálpszichológia módszertanára támaszkodva. Mivel azonban a kapott eredmények távolról sem elégítették ki elvárásaimat, sor került az öngyilkosság elméleti vonatkozásainak átfogó személyiséglélektani és társadalomfilozófiai vizsgálatára is. Ezeknek az elméleti vizsgálódásoknak, illetve a korábban végzett empirikus kutatásoknak az eredményeit dolgoztam fel az öngyilkosság jelenségét taglaló bölcsészdoktori disszertációmban. Ezek volnának azok az előzmények, amelyek elsősorban a megfelelő tájékozódást és tapasztalatszerzést jelentették számomra, hiszen ezt követően kezdett el csak igazán nyugtalanítani az ön-

gyilkosság problémája. Hogy konkrét célja is legyen az anyag újabb megmunkálásának, a kiadás gondolatával átdolgoztam és összegeztem a mindinkább terebélyesedő kutatási anyagot. Mivel azonban a kézirat kiadására egy-két éven belül nem került sor, engem viszont a téma közben továbbra is foglalkoztatott, szükségesnek láttam „felfrissíteni” és itt-ott ismét átdolgozni a kéziratot.

A témával való vívódás jelzett „története” mögött, az elmúlt évtized alatt tulajdonképpen végig kellett járnom — a magam módján — az öngyilkosság-kutatás útkereséseinek reménnyel kecsegtető próbálkozásait és csüggesztő zsákutcáit. Végül is ez a bele nem nyugvás vezetett el a megoldáskeresés új lehetőségeinek feltárásához, illetve az öngyilkosság hátterének új elméleti megfogalmazásához.